

Remissvar FCFP

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetslivskriminalitet, SOU 2025:25, A2025/00273

Fackligt center för papperslösa (FCFP) har getts möjligheten att lämna ett yttrande över Delegationen mot arbetslivskriminalitets slutbetänkande Arbetslivskriminalitet, upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete, SOU 2025:25.

Allmänt om fackligt center för papperslösa:

Fackligt center för papperslösa (FCFP) är en ideell förening som bildades 2008 av LO, TCO och en rad fackföreningar inom LO, TCO och Saco. Fackligt center för papperslösa vänder sig till migrantarbetare som blivit utnyttjade och lurade. Det handlar om personer som saknar uppehållstillstånd och/eller arbetstillstånd och som arbetar i Sverige, men också om migrantarbetare från länder utanför EU med arbetstillstånd och till migrantarbetare från EU-länder. En del av dem som söker stöd hos centret är med andra ord papperslösa i formell mening, andra är det inte. Ungefär hälften av de ärenden som centret hanterar handlar om papperslösa, den andra halvan om andra migranter som blivit utnyttjade på arbetsmarknaden.

Fackligt center för papperslösa ger information och stöd. När det finns behov av att förhandla med arbetsgivare kontakter centret det fackförbund som har ansvar för branschen. De flesta av de ärenden som upprättats är inom branscherna bygg, städ, detaljhandel och hotell- och restaurang. Det betyder att många av ärendena går vidare till förbunden Byggnads, Fastighets, Handels och Hotell- och restaurang. De ärenden som upprättas och drivs vidare handlar om löner och arbetsvillkor. Det vanligaste skälet till att personer söker stöd från Fackligt center för papperslösa är att de inte har fått ut sin lön. Arbetsgivarna lovar för det mesta att lönen ska betalas ut och skyller på tillfälliga förseningar. Men en gräns brukar gå efter tre månader. När lönen ännu inte har betalats ut blir de som jobbar rejält oroade. Det är då de kontakter centret. Många är också missnöjda med långa arbetsdagar och farlig arbetsmiljö.

Centret driver inte ärenden som har att göra med uppehållstillstånd och arbetstillstånd. Däremot har centret ofta informerat både arbetstagare och arbetsgivare om reglerna för arbetstillstånd. Det har lett till att en del som arbetat som papperslösa fått ordentliga jobberbjudanden och att de har beviljats ett reguljärt arbetstillstånd. En central utgångspunkt för centret och de fackliga organisationer som ingår är att alla som arbetar i Sverige har rätt att få ut sin lön och har rätt till drägliga arbetsvillkor. Svensk lagstiftning om arbetsmarknad och arbetsmiljö gäller för alla som arbetar i Sverige, även för papperslösa. Samma sak gäller för kollektivavtal, har en arbetsgivare slutit avtal gäller det för samtliga som jobbar för arbetsgivaren.

Allmänna synpunkter från fackligt center för papperslösa:

- FCFP träffar personer som arbetar inom flera olika näringsgrenar och personer från de näringsgrenarna som delegationen beskriver i sitt betänkande (se avsnitt 4). De arbetslivskriminella uppläggen som delegationen beskriver i näringsgrenarna återfinns även i berättelserna från de personer som centret möter.

- Många av de som söker centrets hjälp befinner sig i en svår och utsatt situation. De vill ogärna söka hjälp från myndigheter och det är mycket svårt att övertyga dem om att anmäla missförhållanden till någon myndighet. Anledningen är att de är rädda för att migrationsrättsliga förseelser kan innebära att de utvisas ur Sverige eller att de drabbas av repressalier från arbetsgivaren. Sammantaget menar FCFP att det finns en hög tröskel för dessa personer att vända sig till en myndighet eller i huvud taget söka hjälp från någon utomstående organisation.

Papperslösa och migranter är mer utsatta på arbetsmarknaden än någonsin tidigare. Klimatet i samhället har hårdnat och den exploatering som flera av de personer som FCFP möter har blivit värre. Den föreslagna anmälningsplikten, som inte omfattar Diskrimineringsombudsmannen (DO), men som FCFP menar ytterligare komplicerar situationen för hjälpsökande eftersom det är svårt för dem att veta vilka skyldigheter en myndighet har, till exempel anmäla olika omständigheter eller hur olika myndigheter får eller ska dela information mellan varandra om till exempel migrationsrättslig status.

- FCFP vill uppmärksamma den omständigheten att det saknas domar för lag 2013:644 inte betyder att lagen inte används. FCFP har erfarenhet av att lagen framgångsrikt har använts som påtryckningsmedel i enskilda tvister där arbetsgivaren inte vill betala ut lön. Det finns skäl att tro att den bild som delegationen ger av lagens användning inte ger hela bilden.

- FCFP vill även påpeka att det finns vissa svårigheter förknippade med förslaget att ge Diskrimineringsombudsmannen (DO) (avsnitt 6.7.2) ett utökat mandat att företräda utländska arbetstagare. För att åstadkomma en mer varaktig effekt krävs ett helhetsperspektiv som inrymmer andra reformer över flera områden för att hålla oseriösa och kriminella arbetsgivare borta från arbetsmarknaden. Det behövs även reformer som stärker arbetstagares ställning, ger dem incitament och möjligheter att organisera sig samt berätta för sin fackförening eller en myndighet om vad de har utsatts för.

FCFP vill särskilt framhålla att en central fördel med den svenska partsmodellen där fackförbunden företräder arbetstagaren är det inarbetade tillvägagångssättet och systematiken hos fackförbunden och att fackförbunden jämförelsevis snabbt kan lösa en stor del av sina löneindrivningsärenden i en förhandling med arbetsgivaren. Därför är det viktigt att fackförbunden har mycket bra möjligheter att få kontakt med arbetstagare, organisera och företräda dem. Av det skälet menar FCFP att en av de viktigaste åtgärderna för att motverka arbetslivskriminaliteten är att myndigheter hjälper facken att komma i kontakt med utländska arbetstagare och ger dem information om hur den svenska arbetsmarknaden fungerar.

FCFP vill i sammanhanget påminna om att delegationen i sitt tidigare delbetänkande (Sou 2024:14) identifierat att det finns brister gällande informationen till utsatta arbetstagare. FCFP anser att detta problem snarast behöver åtgärdas. En central del i den informationsinsats som behöver göras är informera om hur den svenska arbetsmarknaden fungerar samt ge information om hur de kan komma i kontakt med ett fackförbund.

- FCFP tillstyrker förslaget att införa ett tidsbegränsat uppehållstillstånd (avsnitt 6.8.2) för att utlänningar ska kunna hävda sina rättigheter. FCFP:s erfarenheter är att det är mycket svårare att framgångsrikt driva ett ärende när personen som ärendet rör har lämnat landet.

FCFP anser att det behövs åtgärder för att stärka papperslösa arbetstagare och att ändra maktbalansen mellan de papperslösa arbetstagarna och deras arbetsgivare. Grundproblemet är att arbetsgivare utnyttjar människors ekonomiska och rättsliga utsatthet till att betala låga löner och få dem att acceptera arbetsvillkor som de annars inte skulle acceptera. För detta krävs dels

att man ökar riskerna för de arbetsgivare som anställer arbetstagare utan arbetstillstånd, dels att man gör en tydlig åtskillnad på migrationsstatus och ställning som arbetstagare.

- FCFP anser att det är nödvändigt att stärka det straffrättsliga skyddet mot människoexploatering. FCFP menar att det finns lärdomar att dra från andra länder såsom Belgien vad gäller till exempel utformningen av straffrättsliga bestämmelser och hur offer för människoexploatering tas om hand.

-Angående det framtida arbetet mot arbetslivskriminalitet anser FCFP att det är nödvändigt att förbättra samverkan mellan myndigheterna för att bekämpa arbetslivskriminaliteten. Myndigheternas arbete mot arbetslivskriminalitet behöver ha en hög prioritet och fortsätta att utvecklas. Myndighetssamverkan behöver vara ett operativt arbete och resultera i fler inspektioner, utredningar och åtal. Det är också helt centralt för att arbetet ska vara framgångsrikt att samverkan sker med arbetsmarknadens parter.

- FCFP vill betona vikten av att förslaget om en tipsfunktion i betänkandet SOU 2024:14 genomförs. En central del för att motverka arbetslivskriminaliteten är att myndigheter eller andra organisationer som har en möjlighet att bistå utsatta arbetstagare – som fackförbund – får kännedom om förfaranden och omständigheter som kan kännetecknas som arbetslivskriminella. Därför behövs en tipsfunktion som ger möjlighet till de som utsätts för arbetslivskriminalitet och de som bevittnar eller har kännedom om sådana aktiviteter har tillgång till en funktion som ger dem möjlighet att anonymt lämna tips.

- FCFP vill också poängtera att många av de arbetstagare som drabbas av arbetslivskriminalitet är brottsoffer och att de ska erbjudas stöd. Det bör genomsyra myndigheternas arbete mot arbetslivskriminalitet och hur de bemöter utsatta arbetstagare. Tyvärr vågar många arbetstagare som utnyttjas eller exploateras inte kontakta myndigheter eller andra som kan hjälpa dem. FCFP:s erfarenhet är att det är svårt att få människor att medverka i utredningar mot sin arbetsgivare och att både arbetskraftsmigranter med och utan ett arbetstillstånd inte vill uppmärksamma missförhållanden eftersom de fruktar att de ska utvisas ur landet och därmed gå miste om möjligheter att till exempel få ut den lön de anser att de har rätt till. Fokus för myndighetssamverkan bör i första hand vara att upptäcka de arbetsgivare som utnyttjar anställda och säkerställa att deras handlande får kännbara påföljder.

Peter Fredin

Ordförande